# *A vidék fejlesztésének stratégiája*

**Marselek Sándor – Takácsné György Katalin**

## BEVEZETÉS

Magyarország csak a vidékgazdaság megfelelő működtetésével lehet eredményes. Fontos a természeti erőforrások kiaknázása és munkahelyek teremtése, hogy a vidéki térségek a társadalomban betöltött gazdasági, ökológiai és szociális funkciókat tartósan el tudják látni. *Fazekas* a következőket írja: „Magyarországon elsősorban az elmúlt időszak elhibázott gazdaságpolitikája miatt a vidék mély válságba került. Különösen a kistelepülések és kistérségek helyzete vált szinte kilátástalanná. Egyszerre van jelen a munkanélküliség és a munkaerőhiány. Mezőgazdaságunkat a szétesett üzem- és torz gazdálkodási szerkezet jellemzi. Az elmúlt tíz évben drámaian csökkent a mezőgazdaságban tevékenységet folytató gazdaságok száma. A folyamat tragikus következménye, hogy elveszett a magyar vidék népességmegtartó ereje, gazdasági potenciálja vészesen csökkent. Ha ma a vidéki tájakat járjuk, sok helyen üres porták, elgyomosodott földek, tönkretett utak, bezárt iskolák fogadnak bennünket. A gazdálkodás végpontjai az élelmiszeripar, valamint a kereskedelem szinte teljes egésze multinacionális tőkeérdekeltségek kezébe került. A magyar mezőgazdaság nemcsak exportpiacait, hanem a hazaiakat is túlnyomórészt elveszítette."[1]

Mindenekelőtt le kell szögezni, hogy a vidék helyzete kritikus, és beavatkozás nélkül a jövőbeni események irányíthatatlanná és kezelhetetlenné válhatnak. A vidéken élő népesség életkörülményeit nem csak a gazdasági fejlettség, de egy ország településstruktúrája és annak szerkezete is meghatározza, az egyes települések élhetősége pedig visszahat az ott élők életminőségére. *Báger és munkatársai* kiemelik, hogy a társadalom fejlődése alapvetően a lokális szinteken dől el, amit meghatároz a lakosság életminősége[2]. Az *Európa Tanács 2010 júniusában* megfogalmazta az „intelligens fejlődés" irányelvét, amely egyidejűleg jelenti a tudásalapú, fenntartható inkluzív fejlődést, építve lokális gazdasági és társadalmi együttműködésre, megteremtve a környezetbarát és versenyképes gazdaságot, a tudás- és innováció-alapú fejlődést (*Barroso[3]; European Committee, 17th June, 2010*). Ebben kell meghatározni a mezőgazdaság, a vidék szerepét. Úgy gondoljuk, a jövő meghatározója lesz, ha a mezőgazdaság és a vidék együttes fejlődésével képesek lesznek a vidéki települések, az ott élő emberek és önkéntes közösségeik megerősödni. A magyar mezőgazdaságban az elmúlt 20 év alatt az új együttműködési formák (beleértve például a TÉSZek és a gépköri mozgalom) elterjesztésére tett kísérletek sikere elmaradt az előzetes – olykor túlzott optimizmus táplálta – várakozásoktól. Ennek ellenére úgy gondoljuk – több szerző véleményével egyetértve –, hogy a magyar családi gazdaságok sikeresebbé tételében az együttműködés, és az annak kereteket biztosító együttműködési formák mint virtuális üzemek megfelelő válaszok lehetnek, ugyanakkor az

[1] *Fazekas S.* (2010): A magyar vidék talpra állításáért. Gazdálkodás, 54. (6) 583-586. pp.
[2] *Báger G. – Kiss D. – Kovács R. – Vígvári A.* (2010): A nemzetgazdasági tervezés megújítása – Nemzeti igények, uniós követelmények. (Szerk.: Báger G.) ASZ Kutató Intézet, Tanulmány, 94. p.
[3] *Barroso, H. M.* (2010): A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth. Communication from the commission. EUROPE 2020. http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET_EN_BARROSO_Europe_version.pdf

együttműködések kulcstényezője a bizalom, amely determinálja az adaptálható szervezeti modellek körét, azok alkalmazhatóságának sikerességét (*Nagy-Husszein*[4,5]*; Dudás – Fertő*[6]*; Takács – Baranyai*[7]*; Szabó*[8]).

Ez a helyzet indokolja a jövő stratégiájának meghatározását. A következőkben a fenn megfogalmazottak szemléletében fejtjük ki véleményünket a koncepcióról.

## A VIDÉKFEJLESZTÉS STRATÉGIÁJA

A vidékfejlesztési minisztérium kidolgozta a Nemzeti Vidékstratégiát, amelynek tervezett társadalmi vitája május 31-ig tart. A téma rendkívül bonyolult és szerteágazó, teljes körű értékelésére már csak a terjedelem miatt sem lehet vállalkozni, de a fő irányok bemutathatók és kiegészíthetők.

Úgy látjuk, a stratégia rendkívül részletes, minden elemét nem ellenőrizhetjük, ezért csak az előrelépés szempontjából fontosabb elképzelésekre térünk ki.

A stratégia átfogó célkitűzései a következők:

- A vidéki munkahelyek megőrzése, gyarapítása.
- A vidéki népesség megtartása, demográfiai egyensúly helyreállítása.
- Az agrár- és élelmiszer-gazdaság versenyképességének növelése.
- Az élelmiszer és az élelmiszer-ellátás biztonságának szavatolása, a kiszolgáltatottság csökkentése.
- A vízbázisok, a talajok, továbbá az élővilág és a tájak megőrzése, a környezetbiztonság növelése.
- Helyi erőforrásokra és rendszerekre is támaszkodó energiaellátás, energiabiztonság, a kiszolgáltatottság csökkentése.
- A vidéki életminőség javítása, a vidéki gazdaság több lábra állítása.
- A város és vidéke szoros kapcsolatának helyreállítása.

A tervezett hét stratégiai területet jelöl meg:

- Fenntartható táj- és természeti erőforrás-gazdálkodás.
- Vidéki környezetminőség.
- Föld- és birtokpolitika.
- Fenntartható agrárszerkezet- és termeléspolitika.
- Élelmiszer-biztonság, agrár- és élelmiszerpiac.
- Helyi gazdaságfejlesztés.
- Vidéki települések, helyi közösségek.

A továbbiakban nemzeti stratégiai programok is bemutatásra kerülnek, amelyek a környezetvédelem, a földhasználat, az ökológiai gazdálkodás, helyi feldolgozás, oktatás, kutatás, falufejlesztés stb. területeit érintik.

Nagy jelentőségű a térségi komplex vidékfejlesztési programok megfogalmazása, melyek a helyi fejlesztésekre vonatkoznak. Konkrétan a következőkről van szó:

- Tanyás térségek fejlesztési programja.
- Tisza-völgy komplex fejlesztési program.
- Homokhátság program.
- Ormánság (Ős-Dráva) program.
- Cserehát program.
- Térségi gazdaságfejlesztési komplex programok.
- Kárpát-medencei vidékfejlesztési együttműködési program.

---

[4] *Nagy-Huszein T.* (2005a): Szövetkezni bűn, vagy erény? I. Gazdálkodás. 49 (5). 70-84. pp.
[5] *Nagy-Huszein T.* (2005b): Szövetkezni bűn, vagy erény? II. Gazdálkodás. 49 (6). 77-79. pp.
[6] *Dudás Gy. – Fertő I.* (2008): A bizalom hatása a szövetkezeti tagok teljesítményére és elégedettségére a ZÖLD-TERMÉK termelői értékesítő szövetkezetnél. Gazdálkodás 52 (23. különszám) 49-55. pp.
[7] *Takács I. – Baranyai Zs.* (2010): A bizalom és a függőség szerepe a családi gazdaságok együttműködésében végzett gépi munkáknál. Gazdálkodás 54. (7) 740-749. pp.
[8] *Szabó G. G.* (2011): Szövetkezetek az élelmiszer-gazdaságban. Agroinform Kiadó, Budapest, 255 p.

A program tíz évre határozza meg a vidékstratégiát és elképzelései előremutatóak, megvalósulás esetén javíthat a vidék helyzetén.

A továbbiakban néhány fontos stratégiai területet emelünk ki, melyek új, előrevivő gondolatokat tartalmaznak, és érdemi változáshoz vezethetnek.

## A FOGLALKOZTATÁS

Az elmúlt húsz év a vidék számára visszafejlődést hozott, a munkalehetőségek beszűkültek. A mezőgazdasági nagyüzemek felbomlásával egy olyan rendszer szűnt meg, ami jelentős foglalkoztatást biztosított.

A vidéki gazdasági, társadalmi, szociális gondok elsősorban az agrárágazat gazdasági súlyának a jövedelemtermelésben és foglalkoztatásban betöltött szerepének csökkentésére vezethetők vissza.

*Róna,* utalva a rendszerváltók elképzeléseire, a következőket említi[9]: „A résztvevők abban állapodtak meg, hogy az ország nemzetgazdasága három nagy pillérre lesz építve: a versenyszférára, az állami szférára és a szövetkezeti szférára. Az elképzelés mögött nemcsak egy működőképes gazdasági szervezet, hanem az egészséges, alkotó társadalom körvonalai is kitapinthatók voltak". A magánszféra hatékonyságával nem tud és nem is kell, hogy versenyezzen az állami szféra, de a közjavak előteremtését és megőrzését nem lehet és nem is kell a tőke igényeihez igazodó versenyszférára bízni. Az olyan társadalmi összefogást és együttműködést, de ugyanakkor jelentős tőkét is igénylő ágazat, mint a mezőgazdaság, nem lehet sikeres a szövetkezeti szerkezet nélkül. Az alternatíva, a tulajdon magánkézben való koncentrációja pedig elfogadhatatlan következményekkel jár.

A foglalkoztatás növelése megítélésünk szerint az agrárszektorban lehetne a leggyorsabb és a leggazdaságosabb. Vissza kell állítani az állam irányító, szervező és fejlesztő feladatait. Nem kisüzemekben vagy nagyüzemekben, hanem rendszerben kell gondolkodni. Ehhez jó esélyt ad az élelmiszer iránti kereslet, a várható élelmiszerhiány és a növekvő árak.

A Nemzeti Vidékstratégia tartalmazza ezeket az elemeket. Állami, kormányzati szinten kell a programot megvalósítani, ennek megfelelően.

Intenzív szövetkezeti fejlesztésre van szükség, a sokféle közérdekkel összefüggő igény miatt (piacfejlesztés, foglalkoztatás és más vidékfejlesztési indok alapján). A hazai és nemzetközi tapasztalatok alapján eredmény csak akkor várható, ha ez a szövetkezeti fejlesztés olyan egységes elvrendszerű nemzeti hálózattá szerveződik, amelyben az egyes szervezetek tudatosan együttműködnek. A hatékony megvalósításhoz állami (kormányzati) programra van szükség, mivel a magyar vidék leromlott állapota (társadalmi, szellemi, anyagi) miatt a törvényi és rendeleti szabályozás adta támogatás önmagában nem elégséges. Az állami program gyakorlati végrehajtásához civil – partner – kapcsolatokra (szervezetekre) van szükség, amelynek gerincét egy különféle delegált feladatokkal megerősített szövetkezeti rendszerfejlesztési központ jelentené (ez lehetne a HANGYA-együttműködés).

Nagyon fontos gondolat az állami támogatás lehetőségeinek felvetése.

Az Európai Unió működéséről szóló Szerződés (EMUSz) 107. (1) cikke szerinti állami támogatási lehetőségekhez kapcsolódóan meg kell jegyezni, hogy a Kormánynak a mindenkori, állami támogatásokra vonatkozó uniós szabályok keretei között van mozgástere a tisztán nemzeti forrásból működtetett támogatási konstrukciók megalkotásánál és alkalmazásánál. Az EMUSz 107. (1) cikke szerinti álla-

[9] *Róna P.* (2009): A mezőgazdaság újjászületéséről. A falu. 24. (1) 33-35. p.

mi támogatás nyújtása ugyanis alapesetben a belső piaccal összeegyeztethetetlen, ezért tiltott.

Ezen a téren a 2014–2020-as időszakra vonatkozóan kompromisszumokra kell törekedni annak érdekében, hogy hazánk számára fontos beruházási célú, állattenyésztési, agrárkár-enyhítési, agrármarketing- stb. állami támogatások a jövőben is jelentékeny részét képezhessék a hazai agrárszektor támogatási rendszerének.

Az Európai Bizottság erre engedélyt adhat. Az állami szerepvállalás, az ehhez szükséges intézményrendszer kiépítése megítélésünk szerint megkerülhetetlen.

A vidéki falvakban hatalmas probléma a munkanélküliség, *Csányi* azt írja, hogy „legalább két-három generáción keresztül fenn kellene tartani egy olyan munkahálózatot, a rászorulók lakhelyéhez közel, amelynek célja a munkakultúra megteremtése és fenntartása, hogy a résztvevők megtanulják, és kulturálisan megörökítsék a rendszeres munka kultúráját. Ez sok pénzbe kerül, de sokkal kevesebbe, mint amennyibe a tétlenség fog. Folyamatos állami hozzájárulással kell létrehozni egy munkahelyhálózatot és országos értékesítő rendszert, amelynek termékei az állami hozzájárulással piacképesek lehetnek, ez a hozzájárulás nem olyan nagy ár az értelmes emberi életekért."[10]

A szervezést az önkormányzat végezhetné, és szerepet kaphatnának a pénzhelyettesítő eszközök, hogy a segély (munkabér) eljusson a rászorultakhoz. A munkanélküliség csak az alkoholizmust terjeszti, és rossz példát mutat a fiataloknak.

A Nemzeti Stratégia szerint az iparszerű nagyüzemi mezőgazdaság a foglalkoztatást csak korlátozottan növeli.

Az agrobiznisz szerkezetén belül a mezőgazdaságot követő szakasz súlya a legnagyobb, így leginkább a mezőgazdasághoz kapcsolódó kiegészítő tevékenységekben, szolgáltatásokban képzelhető el a foglalkoztatás növelése. Több lábon álló vidéki gazdaságot célszerű kialakítani a helyi mikro-, kis- és középvállalkozások helyzetbe hozásával.

Az agrárfoglalkoztatás drasztikus csökkenése tovább rontja a vidék helyzetét (1. táblázat).

**1. táblázat**

**A foglalkoztatottak száma és megoszlása nemzetgazdasági ágak szerint (a 15–64 éves népességen belül)**

| Megnevezés | Szám, ezer fő | | | Megoszlás, % | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| | 1990* | 2000 | 2009 | 1990* | 2000 | 2009 |
| Mezőgazdaság | 697,2 | 251,9 | 173,5 | 15,4 | 6,6 | 4,6 |
| Ipar, építőipar | 1711,0 | 1299,7 | 1174,4 | 37,9 | 33,9 | 31,3 |
| Szolgáltatások | 2107,9 | 2280,4 | 2403,4 | 46,7 | 59,5 | 64,1 |
| Összesen | 4516,1 | 3832,0 | 3571,3 | 100,0 | 100,0 | 100,0 |

* A húsz év változásainak bemutatása érdekében 1990-re a népszámlálás adatait, a további években a munkaerő-felmérés adatait használtuk. A két felvétel módszertani eltérései miatt az összehasonlítás korlátozott.
*Forrás:* KSH Gyorstájékoztató 51. sz., Foglalkoztatottság és munkanélküliség 2010. december – 2011. február

## A FENNTARTHATÓ GAZDÁLKODÁS

A Nemzeti Stratégia nagyon helyesen leszögezi, hogy a természeti erőforrás-gazdálkodás nemzeti hatáskörben tartását, a természeti javak feletti önrendelkezés megtartását nemzeti szuverenitásunk kulcselemének tekinti. A nemzetek mindenkori biztonságát ugyanis alapve-

[10] *Csányi V.* (2008): Monoktól Mexikóig. Népszabadság, LXVII. 32/1. 5. p.

tően a természeti erőforrásaink minősége, mennyisége, állapota, továbbá az azok fölött gyakorolt szuverenitás foka határozza meg. Fontos tehát a tájak, a föld- és vízkészletek, az erdő, továbbá az egyéb természeti javak feletti önrendelkezés megtartása, továbbá az ezekből fakadó élelmezési és élelmiszer-, ivóvíz- és energiaellátási, valamint környezetbiztonság megteremtése.

Ezek az elvek teszik lehetővé a helyi gazdaság fejlesztését, a helyi termékek feldolgozását, a helyi piacok szerepének növelését. A Nemzeti Stratégia utal a helyi pénzhelyettesítő eszköz kibocsátására is. „Az ilyen fizetőeszköznek a magyar törvények szerint banki (és a bankban kamatozó) fedezete van, így bármikor visszaváltható a hivatalos fizetőeszközre, viszont maga a pénzhelyettesítő nem kamatozik, esetleg idővel romlik is az értéke, ezért élénk áruforgalomra ösztönöz. Emellett egy adott körben – helyben vagy térségben – működik, így a térségi gazdasági kapcsolatokat erősíti, a helyi gazdasági tevékenységeket élénkíti."

Az Európai Unió dokumentumaiban kiegyensúlyozott és fenntartható fejlődést tűz ki célul. A kiegyensúlyozott és fenntartható fejlődés azonban csak oly módon érhető el, ha a helyi viszonyoknak megfelelően határozzák meg a célok súlyát és egymáshoz fűződő kapcsolatát.

*Buday-Sántha* szerint „A jelenlegi torz, a részrendszert az egész fölé helyező gazdasági logikát fel kellene váltania a természetbe szervesen beágyazódó társadalom és gazdaság képének. A szemléletmód és az arra épülő gazdasági gyakorlat radikális megváltoztatása nélkül a világban észlelhető társadalmi, gazdasági és környezeti problémák sem szüntethetők meg, a különböző beavatkozások csak a károk mérséklésére nyújtanak lehetőséget."[11]

Az életminőség, élhetőség megőrzése érdekében célszerű olyan megoldásokat és megfelelő anyagi ösztönzőket is alkalmazni, amelyek költséghatékonyak, gazdaságosak, s ezen kívül kímélik a környezetet, és további pozitív externáliaként az életkörülmények, helyi lakosok egészségügyi állapotának (pl. levegőminőség) javulásához is hozzájárulnak, s mindamellett munkalehetőséget teremtenek a helyi szakembereknek, amellyel élénkítik a helyi gazdaság működését (*Csete M.*[12]). A helyi fenntarthatóság középpontjába az élhető település helyezhető.

Az ENSZ számos chartájában és szerződésében megtalálható, hogy a befektetéseknek az igazságos és fenntartható fejlődés prioritásait kell szolgálnia, ezért az állam felelőssége nem kerülhető meg a köztulajdonhoz kapcsolódó érzékeny területeken (környezet, kultúra, szociális ellátás, emberi jogok stb.[13]).

A Nemzeti Stratégia helyes arányokat betartva tárgyalja ezt a kérdéskört.

## A FÖLD- ÉS BIRTOKPOLITIKA

A Nemzeti Vidékstratégia a következő célokat tűzi ki:

„A föld- és birtokpolitika területén mindent megteszünk azért, hogy a termőföld nemzeti hatáskörben és a gazdálkodó családok kezében maradjon. A jogi, továbbá a közgazdasági szabályozó rendszerrel a családok megerősítését szolgáló gazdálkodási formákat és megoldásokat részesítjük előnyben. A birtokpolitika középpontjába a családi/egyéni gazdaságokat és azok társulásait állítjuk."

Itt lehet utalni a már korábban tárgyalt együttműködésre, szövetkezetépítésre,

[11] *Buday-Sántha A.* (2002): Környezetvédelem – vidékfejlesztés – agrártermelés. Habilitációs előadások. PTE, Pécs
[12] *Csete M.* (2009): A fenntarthatóság kistérségi vizsgálata. PhD értekezés, Budapesti Műszaki Egyetem, Budapest
[13] *Marselek S. – Wölcz A. – Pummer L.* (2004): A gazdálkodás fenntarthatóságának elmélete és gyakorlata. Tudományos Konferencia, Mosonmagyaróvár. CD lemezen

mely sikeres működés esetén megsokszorozhatja a foglalkoztatást. Továbbá fontosnak tartjuk egy olyan – a termelők életképességét is biztosító – birtokstruktúra kialakítását, amely a termelők, a termékpálya szereplők valós együttműködése révén erősítheti az ágazat versenyképességét.

A földhasználat – más tényezőket is figyelembe véve – az agrártermelés eredményességét alapvetően határozza meg. Arra kell törekednünk, hogy a földhasználat rendszere környezeti adottságaihoz és korlátaihoz a lehető legjobban illeszkedjen.

A rendszer hatékonysága nagymértékben függ a művelési ágak összetételétől és attól, hogy ott milyen növényeket és milyen eredménnyel termelnek. A művelési ágak területének megoszlása és annak időbeni változása önmagában is fontos információ a mezőgazdasági földhasználati rendszer belső szerkezetét tekintve (*Magda R.*[14]). A földbirtok-politikáról, annak rövid és hosszú távú gazdasági hatásairól a „**gazdálkodás**”-ban 2010-ben széles körű vitát folytattak a szakma legkiválóbb szakértői, kiemelve, hogy elsődleges a termőföld mint nemzeti vagyon megőrzése (*Kapronczai*[15], *Korom*[16], *Tanka*[17], *Buday-Sántha*[18], *Orlovits*[19], *Burgerné Gimes*[20], *Csete – Barcza*[21], *Alvincz*[22], *Biró*[23], *Nagy*[24]).

Az optimális földhasznosítás ebben a logikai rendszerben a földhasználati alrendszerek közötti legkedvezőbb arány meghatározását jelenti a versenyképesség szempontjából, ami egy optimalizációs feladatként értelmezhető. Örvendetes, hogy az erre vonatkozó szándék és részletes elemzés a tanulmány része.

## EGYÉB FONTOS PROGRAMOK

A koncepcióban megjelenik több olyan fontos programelem, amelyek együttesen szolgálják a vidék élhetőségének javítását. Részletes elemzésükre nem térünk ki, a szűkös terjedelem miatt csak felsorolásszerűen ismertetjük azokat.

Fontos területet jelentenek a fenntartható táj- és természetgazdálkodás nemzeti programjai, ilyenek például: vízkészlet- és vízminőség-védelmi program; vízgyűjtőgazdálkodási program; természetvédelmi, biodiverzitás-program és a talajvédelmi program.

Kiemelkedő jelentőségűek a vidéki környezetminőség nemzeti programjai, felsorolásszerűen: hulladékgazdálkodási program; levegőminőség-védelmi program és a zajterhelés-csökkentési program.

A fenntartható agrárszerkezet és termeléspolitika nemzeti programjai fontos fejlesztéseket tárgyalnak. Ilyenek például: földhasználat-szerkezetváltási program; kárenyhítési, kockázatkezelési program; Kert-Magyarország kertészeti program; ökológiai gazdálkodás program; állattenyésztés-fejlesztési program; fehérjeprogram; nemzeti lovasprogram; haltenyésztés-fejlesztési program; génmegőrzési, génbanki program; modellgazdaságok, tájközpontok programja és erdőprogram.

A jövő szempontjából fontos: hungarikum program; helyi feldolgozás,

[14] *Magda R. (1999):* A mezőgazdasági földhasználati rendszer elmélete. Gazdálkodás, 39. (5) 35-42. pp.
[15] *Kapronczai I. (2010):* A földbirtok-politika választ igénylő kérdései. Gazdálkodás. 54 (2). 191-201. pp.
[16] *Korom Á. (2010):* A birtokpolitika közösségi jogi problémái. Gazdálkodás, 54. (3) 344-350. pp.
[17] *Tanka E. (2010):* Kitörési esély a magyar birtokpolitika zsákutcájából. Gazdálkodás, 54. (3) 333-343. pp.
[18] *Buday-Sántha A. (2010):* Vannak még illúziók. Gazdálkodás, 54. 4. 429-433. pp.
[19] *Orlovits Zs. (2010):* A földbirtok-politika intézményeinek lehetséges változásai. Gazdálkodás, 54. (3) 419-428. pp.
[20] *Burgerné Gimes A. (2010):* Még egyszer a földtulajdonról. Gazdálkodás, 54. (5) 548-560. pp.
[21] *Csete L. – Barcza G. (2010):* Kié lesz a föld? Gazdálkodás, 54. (6) 657-669. pp.
[22] *Alvincz J. (2010):* Agrárkérdések, alapkérdések, a termőföld. Gazdálkodás, 54. (6) 650-656. pp.
[23] *Biró Sz. (2010):* Latifundiumok Magyarországon? Gazdálkodás, 54. (7) 812-814. pp.
[24] *Nagy F. (2010):* Gondolatok a birtokpolitikáról. Gazdálkodás, 54. (7) 778-787. pp.

helyi piacok programja és a kézműves program.

A helyi közösségek megerősítése elengedhetetlen lenne, de megítélésünk szerint ez csak hosszabb távon képzelhető el.

A Nemzeti Vidékstratégia alapján kiolvasható a jövőkép, hazánk agrártermelése profit- és exportorientált, ugyanakkor a helyi piacokat ellátó egészséges termékeket produkáló, fenntartható és hatékony kell, hogy legyen, úgy, hogy egyidejűleg megfeleljen a fenntarthatóság mindhárom követelményének. Az ökológiai fenntarthatóság nem képzelhető el a vidéken élők, a mezőgazdálkodásból és a ráépülő tevékenységekből meg is élő gazdaságok, közösségek megerősödésétől. Ez csak az ökonómiai fenntarthatóság teljesülése esetén érhető el. Mindez együttesen megalapozza a társadalmi fenntarthatóságot is. Ehhez kapcsolódik az a gondolat, amit korábban *Magda S. – Marselek* fogalmazott meg, miszerint „a minőség javítása elengedhetetlen, a termelők iskolázottságának növelése, a magas szintű innováció az agrártermelés fejlesztésének alapja. Versenyképes mezőgazdaság ma már nem lehetséges versenyképes feldolgozás, kereskedelem, oktatás-kutatás, innováció és az ezt kiszolgáló jogi szabályozás nélkül. Úgy gondoljuk, minden változás csak fokozatosan, a meglévő értékek megőrzése mellett történhet."[25]

A Nemzeti Vidékstratégia elképzelései ezeket a célokat szolgálják.

[25] *Magda S. – Marselek S.* (2011): Nemzeti kincsünk a vidék! Gazdálkodás, 55. (1) 76-87. pp.